

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาสนาเป็นสถาบันสำคัญในระบบสังคมและเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งในชีวิตมนุษย์ศาสนาจึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการควบคุมความประพฤติของมนุษย์ให้เป็นไปตามทำนองคลองธรรมของสังคมบทบัญญัติของศาสนาย่อมก่อให้เกิดความเป็นระเบียบขึ้นในสังคม^๑

ในสังคมไทยปัจจุบันจะเห็นว่า ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ การดำเนินชีวิตของคนไทยและวัฒนธรรมต่างๆ ได้รับอิทธิพลหล่อหลอมด้วยหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา ซึ่งได้ฝังอยู่ในความคิดหรือชีวิตจิตใจของคนไทยเป็นเวลานาน สามารถสังเกตได้จากผลสะท้อนที่ปรากฏออกมาในด้านต่างๆ เช่นวิถีชีวิต ทศนคติ พฤติกรรม นิสัยใจคอของชาวไทยตลอดจนถึงวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ลักษณะดังกล่าวซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยการนำมาปฏิบัติดัดแปลงให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต^๒

การนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันตามลักษณะของปัญหา ตามสติปัญญาและความประสงค์ของแต่ละบุคคล ดังนั้น ระดับคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงมีหลายระดับทั้งที่เป็นสัจธรรมเบื้องต้นเบื้องต้นกลางและเบื้องต้นสูง มีทั้งส่วนที่เรียกว่าเป็นโลกียธรรมและโลกุตระธรรม^๓ เป็นต้น การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการแก้ปัญหาของสังคม ถือเป็นสิ่งสำคัญในสังคมไทยปัจจุบัน

ในสังคมทุกๆสังคมย่อมมีผู้นำ ซึ่งเป็นผู้มีความรู้และความสามารถในการนำสมาชิกของสังคมไปสู่เป้าหมายที่ได้วางเอาไว้ร่วมกัน สังคมไทยก็เช่นเดียวกัน ย่อมมีผู้นำเชิงพุทธตั้งแต่ระดับสูงจนถึงระดับท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้นำเชิงพุทธที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนส่วนมากของประเทศ และเป็นผู้นำเชิงพุทธที่สามารถนำประชาชนไปสู่เป้าหมายได้

ผู้นำเชิงพุทธในระดับต่างๆ จำเป็นต้องมีคุณสมบัติเป็นไปตามสถานการณ์ของท้องถิ่นๆ ในสังคมไทย ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาถือว่าการที่จะเป็นผู้นำเชิงพุทธที่ดีนั้นต้องมีคุณสมบัติตามหลัก

^๑สุทธิพงศ์ ดันตยาพิศาลสุทธิ, **หลักพระพุทธศาสนา**, (ธนบุรี : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔.

^๒สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, **จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหริภุญไชย**, (พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดบรรณกิจเทรดดิ้ง, ๒๕๑๖), หน้า ๗.

^๓สมบุรณ์ สุขสำราญ, **พุทธศาสนากับการเมือง**, (วารสารสังคมศาสตร์.๑๖ ตุลาคม - ธันวาคม, ๒๕๐๓), หน้า ๘.

พุทธธรรม จึงจะทำให้ผู้ตามเกิดความเชื่อมั่นและเป็นผู้ตามที่ทำให้ความร่วมมือ เพื่อที่จะนำสังคมไปสู่เป้าหมายร่วมกันอย่างเป็นเอกภาพ ผู้นำเชิงพุทธที่จะนำบุคคลอื่นนั้น ตามรอยพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญมาก ยิ่งกลุ่มบุคคลมีขนาดใหญ่เท่าใด ความสำคัญของผู้นำเชิงพุทธที่มีต่อสมาชิกในกลุ่มก็ยิ่งทวีความสำคัญเป็นเงาตามตัวขึ้นไป กลุ่มใดได้ผู้นำเชิงพุทธที่ดีก็ดีไปด้วย ในทางตรงกันข้ามกลุ่มใดได้ผู้นำเชิงพุทธที่ไม่ดีสมาชิกในกลุ่มก็ต้องประสบกับความลำบาก

องค์ประกอบที่สำคัญของผู้นำก็คือจรรยาบรรณของผู้นำ หรือของผู้ปกครองในฝูงโคแต่ละฝูง ย่อมมีโคที่เป็นผู้นำและฝูงโคนั้นย่อมเดินตามโคหัวหน้านั้นฉันใด ในหมู่มนุษย์ย่อมต้องมีหัวหน้าเป็นผู้นำ หมู่คณะและหมู่คณะนั้นย่อมดำเนินตามผู้นำของตนฉันนั้น ผู้นำในหมู่มนุษย์เราเรียกกันว่านักปกครอง จะเป็นนักปกครองระดับใดก็ตามถือว่ามีหน้าที่เป็นผู้นำสังคมในระดับของตนทั้งสิ้น และจัดว่าเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในสังคมนั้นๆ อาจนำสังคมของตนให้เจริญก้าวหน้าโดยไม่หยุดยั้งก็ได้ อาจนำสังคมของตนให้ถึงความวิบัติล่มจมได้ทั้งนี้อยู่ที่มโนธรรมสำนึกความรับผิดชอบต่อส่วนรวมไปถึงนโยบายและวิธีการที่ผู้นำมาปกครองหรือบริหารหมู่คณะของตน^๔

ผู้นำนักปกครองควรมีจรรยาบรรณเป็นหลักปฏิบัติ นั้น มีปฏิปทานักแน่นในจรรยาบรรณ ย่อมทำหน้าที่ปกครองได้เป็นอย่างดี และสามารถยกระดับฐานะของตนให้สูงขึ้นได้เรื่อยๆ ทั้งจะสามารถนำสังคมที่ตนปกครองอยู่ให้เกิดสันติสุขให้พัฒนาก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปได้ด้วย ในสังคมปัจจุบันนี้มีปัญหามากมายเช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน ปัญหาความขัดแย้งทางความคิดเรื่องการเมือง ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้นสาเหตุของปัญหาต่างๆ ยากที่จะชี้ชัดลงไปได้ว่ามีสาเหตุมาจากส่วนใด ทั้งนี้เพราะปัญหาต่างๆ มีความซับซ้อนหลายประการยากที่จะตัดสินว่าเป็นปัญหาส่วนใดส่วนหนึ่งเพียงด้านเดียว การแก้ปัญหาก็เป็นเรื่องที่ยุ่งยากไม่ย่นย่อต่อการจัดการได้อย่างถูกต้อง เมื่อปัญหาเกิดขึ้นประชาชนมักปิดความรับผิดชอบกลับโทษสถาบันปกครองบ้าง สถาบันครอบครัวบ้าง สถานศึกษาหรือสถาบันศาสนาปัญหาต่างๆ ก็แก้ไม่ตรงจุด

ความเป็นผู้นำนักปกครองในการบริหารงานมีปัจจัยต่างๆ ในการบริหารงานให้เกิดคุณภาพ มีส่วนประกอบหลายประการเช่น คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ และการจัดการต่างๆ ส่วนประกอบที่สำคัญที่สุดคือคน เป็นผู้ทำงานให้ทุกอย่างเกิดขึ้น เป็นปัจจัยที่สำคัญในการนำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ เพราะผู้นำเป็นศูนย์ รวมพลังในการใช้อำนาจหรืออิทธิพลในการปฏิบัติหน้าที่ให้เกิดความร่วมมือให้เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ผลงานที่ได้ปฏิบัติก็ย่อมสะท้อนกลับ ดังนั้นผู้นำเป็นแกนกลางหรือหลักชัยในการดำเนินงาน นำผู้ตามให้เกิดผลงานขององค์กรก้าวไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

^๔พระบุญเรือง ฐิตธมฺโม, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีแก้ปัญหาของพระพุทธเจ้า”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), ๒๕๔๙.

กล่าวโดยสรุปศาสนามีส่วนสำคัญในการควบคุมชีวิตมนุษย์ให้ถูกต้องตามน่านองคลองธรรม เพื่อให้สังคมมีความสงบสุขทุกระดับชั้นในสังคมชนชั้นผู้นำเป็นชนชั้นทำหน้าที่ปกครองดูแลความสงบสุขและช่วยเหลือประชาชน เป็นต้น ผู้นำผู้ปกครองควรมีจรรยาบรรณเป็นหลักปฏิบัติ มีปฏิปทานหนักแน่น ในจรรยาบรรณ ย่อมทำหน้าที่ปกครองได้เป็นอย่างดี และสามารถยกระดับฐานะของตนให้สูงขึ้นได้เรื่อยๆ ทั้งจะสามารถนำสังคมที่ตนปกครองอยู่ให้เกิดสันติสุขให้พัฒนาก้าวหน้ายิ่งขึ้นไปได้ด้วยผู้นำศึกษาเรียนรู้ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา เพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันตามลักษณะของปัญหา ตามสติปัญญาและความประสงค์ของแต่ละบุคคล ดังนั้น ระดับคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงมีหลายระดับทั้งที่เป็นสัจธรรมเบื้องต้น เบื้องกลางและเบื้องสูง มีทั้งส่วนที่เรียกว่าเป็นโลกียธรรมและโลกุตระธรรมแก้ไข ปัญหาตามความยากง่ายและตามความภูมิรู้ของผู้นำ

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่น ใน อำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์

๑.๒.๒. เพื่อเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางพัฒนาของภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษา “ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ไว้ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์ครั้งนี้ผู้วิจัยเน้นศึกษาตามหลักสัปติธรรม ๗ คือ ๑) ธีรมัญญตา เป็นผู้รู้จักเหตุ, ๒) อดัตถัญญตา เป็นผู้รู้จักผล, ๓) อดัตถัญญตา เป็นผู้รู้จักตน, ๔) มัตตัญญตา เป็นผู้รู้จักประมาณ, ๕) กาลัญญตา เป็นผู้รู้จักกาล ๖) ปริสสัญญตา เป็นผู้รู้จักชุมชน, ๗) ปุคคลปโรปรัญญตา เป็นผู้รู้จักคน

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน ๑๙๑ คน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านสถานที่

ศึกษากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ในอำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาวิจัย ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ.๒๕๕๕ ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๕๖ รวมระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอยุทธศาสตร์ จังหวัดนครสวรรค์ อยู่ในระดับใด

๑.๔.๒ ภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอยุทธศาสตร์ จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล แตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

๑.๔.๓ แนวทางพัฒนาภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่นในอำเภอยุทธศาสตร์ จังหวัดนครสวรรค์ เป็นอย่างไร

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ ผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอยุทธศาสตร์ จังหวัดนครสวรรค์ ที่มีเพศต่างกัน มีภาวะผู้นำเชิงพุทธ แตกต่างกัน

๑.๕.๒ ผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอยุทธศาสตร์ จังหวัดนครสวรรค์ ที่มีอายุต่างกัน มีภาวะผู้นำเชิงพุทธ แตกต่างกัน

๑.๕.๓ ผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอยุทธศาสตร์ จังหวัดนครสวรรค์ ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีภาวะผู้นำเชิงพุทธ แตกต่างกัน

๑.๕.๔ ผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่น ในอำเภอยุทธศาสตร์ จังหวัดนครสวรรค์ ที่มีระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งต่างกัน มีภาวะผู้นำเชิงพุทธ แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ภาวะผู้นำเชิงพุทธ หมายถึง คุณธรรมของผู้นำตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ได้แก่ หลักสัปปุริสธรรม ๗

สัปปุริสธรรม ๗ หมายถึง ธรรมที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คือที่เป็นคุณสมบัติของผู้นำที่ดี มีอยู่ ๗ ประการดังนี้

๑) ฉัมลัญญตา คือ ผู้นำที่ดีจะต้องรู้หลักการและวิธีการวางนโยบายเพื่อให้ดำเนินกิจกรรมไปถึงจุดหมายนั้น

๒) อัถลัญญตา คือ ผู้นำที่ดีจะต้องรู้จักจุดหมาย หรือเป้าหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ เข้าใจวัตถุประสงค์องค์การว่าจะไปทางไหน เพื่อประโยชน์อะไร เพื่อให้สามารถดำเนินการไปได้อย่างถูกต้องตามเป้าหมายนั้น เป็นหลักธรรมที่มีความสัมพันธ์กันอย่างยิ่ง กล่าวคือ โดยทั่วไปแล้วทุกองค์การ

จะต้องมีการกำหนดจุดหมายก่อน (อัตถ์ญญตา) แล้วจึงกำหนดหลักการ (ธัมมัญญตา) หรือนโยบายให้ เป็นไปตามจุดหมายนั้น

๓) อัตถ์ญญตา คือ รู้ตน รู้จักพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ รู้ว่าตนมีคุณสมบัติมี ความสามารถอย่างไร เป็นหลักที่ประกอบด้วยคุณธรรมตามหลักอารยวัติ ๕ ซึ่งเป็นความเจริญของ อารยชน ความเจริญอย่างประเสริฐ ทำให้ผู้ที่มีหลักธรรมนี้มีคุณสมบัติสมบูรณ์พร้อมในการพัฒนาตนเอง อย่างสม่ำเสมอ ทำให้ผู้นำนั้นเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมประจักษ์ชัด

๔) มัตถ์ญญตา คือ รู้ประมาณ รู้จักความพอดี รู้ธรรมแห่งมัชฌิมาปฏิปทา หรืออริยมรรค ๘ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติอันพอดี ที่จะนำไปสู่จุดหมายแห่งความหลุดพ้น ปลอดภัยไม่ติดข้องในทั้งสอง คือ กามสุขัลลิกานุโยคและอัตตกิลมณานุโยค และหลักสันโดษ คือ ความพอดีกับสิ่งที่ได้มา ความพอดีกับ กำลังความสามารถ และความพอดีกับฐานะ ซึ่งหลักธรรมทั้ง ๒ นี้ย่อมทำให้ผู้นำนั้นเป็นผู้สามารถ พิจารณาสິงต่างๆ ได้เหมาะสมและถูกต้องดังนี้

๕) กาลัญญตา คือ รู้จักเวลาที่เหมาะสมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นผู้เห็น คุณค่า แห่งเวลาอย่างถูกต้อง ผู้นำที่มีหลักธรรมนี้ย่อมสามารถรู้เวลาอันเหมาะสมในการดำเนินกิจการทุกอย่าง

๖) ปริสัญญตา คือ การรู้ชุมชนและสังคมโลกได้อย่างถูกต้อง ทำให้สามารถแก้ไขปัญหา ต่าง ๆ ได้อย่างทันสถานการณ์โลก ผู้นำที่มีหลักธรรมนี้ ย่อมเป็นผู้รอบรู้ทุกสถานการณ์ได้อย่างดี เพื่อ พร้อมในการแก้ไขปัญหาให้ถูกจุดหรือถูกต้อง

๗) บุคคลปริปริญญตา คือ รู้บุคคล รู้ประเภทบุคคลที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกันทำให้ สามารถวางคนให้เหมาะสมกับงาน ผู้นำที่มีหลักธรรมนี้ ย่อมเป็นผู้มีความสามารถในการประสานต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรได้อย่างถูกต้อง

พุทธธรรม หมายถึง คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งมีคำสอนหลายระดับ ทั้งที่สำหรับผู้ครอง เรือน ผู้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคม ผู้สละเรือนแล้ว มีคำสอนเพื่อประโยชน์ทางวัตถุและเพื่อประโยชน์ลึกซึ้งทาง จิตใจ

ผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง ผู้ที่ดำรงตำแหน่ง กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้าน ในอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบระดับภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่น ใน อำเภอ พยุหะคีรีจังหวัดนครสวรรค์

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้นำการปกครองส่วนท้องถิ่น ใน อำเภอพยุหะคีรีจังหวัดนครสวรรค์

๑.๗.๓ ทำให้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคและแนวทางภาวะผู้นำเชิงพุทธของผู้นำการปกครอง ส่วนท้องถิ่นในอำเภอพยุหะคีรีจังหวัดนครสวรรค์